

Havaintoja

jotka käsittelevät

Suomen Kansan tilaa ja asemaa siihen aikaan

jolloin se ensiksi saatettiin Ruotsin Kruunun

varman ja pysyvän vallan alaisuuteen,

ja jotka on esittänyt tullessaan jäseneksi

Kuninkaalliseen Kaunokirjallisuus- Historia- ja Muinaismuistoakatemiaan

30 päivänä Heinäkuuta 1788

HENR. GABR. PORTHAN

Kaunopuheisuuden Professori Kuninkaallisessa Turun Akatemiassa,

HYVÄT HERRAT!

Niin odottamaton kuin minulle olikin kunnia tulla kutsutuksi näin loistavan seuran työjäseneksi, se herättää minussa oikeutettua huolta ajatellessani niitä velvollisuuksia, joita Kuninkaallisella Akatemialla tätä vastaan on oikeus vaatia ja omaa kykenemättömyyttäni täyttää niitä. Erotettuna monista apuneuvoista, joita erityisesti muinaisten asiakirjojen huolelliseen tutkimukseen tarvitaan, ja enemmän toimeni velvoittamana huolehtimassa siitä, miten tiedon vanhoja puutarhoja voidaan pitää jatkuvasti viljeltyinä kuin miten niitä voidaan laajentaa uusilla viljelyksillä, minulla on yhtä rajoitetut mahdollisuudet kuin heikot voimatkin tuoda esiin töittäni kautta kiitollisuus, johon Kuninkaallisen Akatemian suosio minut velvoittaa, ja jotka työt olisivat niin oppineiden tuomareiden tarkastelun arvoisia.

Mutta jos herkeämätön arvostus ja kunnioitus, into noudattaa Kuninkaallisen Akatemian käskyjä, ja halu saavuttaa edistystä niin laajalti kuuluisien miesten valosta ja tiedoista, saavat pysyä, vaikka eivät miksikään ansioksi, mutta kuitenkin puutteitteni verhona, niin mieltäni hivelee toive saada vastaisuudessakin kokea Kuninkaallisen Akatemian suopeutta, joka on voimakkaasti rohkaiseva minua, ja koettaa myötävaikuttaa niiden opinalojen viljelyyn, joita Kuninkaallinen Akatemia vaalimisellaan kannattaa, ainakin ahkeruudella siinä määrin kuin siihen kykenen.

Ensimmäisenä todistena kuuliaisuudestani Kuninkaallista Akatemiaa kohtaan, joka minulla on tänään kunnia antaa, kun minun sallitaan Teidän kunnioitetussa ja kaunokirjallisessa seurassanne, hyvät herrat, ottaa paikkani, on minun velvollisuuteni tällaisessa tilaisuudessa lyhyellä puheella käsitellä jotakin aihetta, joka kuuluu niihin tiedon alueisiin, joiden tutkimukseen Kuninkaallinen Akatemia erityisesti rohkaisee. Ja asemani puolesta katson aiheelliseksi rajoittaa taipumukseni historiallisiin tutkimuksiin ensisijaisesti siihen että kokoan ja tarkastelen kotiseutuni Suomen historiallisia tapahtumia; niinpä pyydän suosiollista lupaa saada valita niistä tapahtumista, vaikkakin köyhistä ja vähemmän loistavista, aiheen tutkimukseeni ja esittää Kuninkaalliselle Akatemialle joitakin *Huomautuksia koskien Suomen Kansan tilaa ja kuntoa siihen aikaan kun se ensiksi saatettiin Ruotsin Kruunun viisaan ja pysyväisen vallan alaisuuteen.*

Että tämä valloitus tapahtui 1100- ja 1200-luvulla Ruotsin suurimmista ja kuuluisimmista hallitsijoista kolmen, nimittäin kuningas EERIK PYHÄN, BIRGER MAUNUNPOIKA jaarlin ja valtionhoitaja TORKKELI KNUUTINPOJAN tekemien kolmen erillisen sotaretken avulla,

on yleisesti tunnettua ja hyväksyttyä. Suomen täydellinen alistaminen on siten kestänyt noin puolentoista vuosisadan ajan: mutta kuinka paljon pitempi aika onkaan sitten tämän tärkeän valloituksen vakiinnuttamiseen, asianmukaiseen järjestämiseen ja jonkinmoiseen sivistämiseen tarvittu?

Te suonette minulle anteeksi, hyvät Herrat, että minä vaikenemalla sivuutan ne sotaretket, joita jo paljon varhaisempina aikoina, ja syvässä pakanuudessa, lukuisten Ruotsin kuninkaiden sanotaan tehneen Suomeen. Jo silloin näyttää heillä olleen tavoitteena ja tarkoituksena tämän maan kukistaminen. 1). Mainitsematta, kuinka epävarmoja ja epätäydellisiä nämä alistumiset olivat, kuinka pian tämä ylivalta joka kerta on taas päättynyt, kuinka mahdotonta oli pikaisten merisotaretkien aikana ja sen puitteissa valloittaa laaja maa, sellainen kuin Suomi, vähine asukkaineen, virtojen ja järvien katkaisemana, vuorten, metsien ja soiden peittämänä; niinpä paljastavat vanhat kertomuksetkin liiankin selvästi, että ajatus oli vähemminkin ollut suunnattuna pysyviin maanvalloituksiin kuin odottamattomiin ryöstelyihin, kostaviin äkillisiin maahan tunkeutumisiin ja pakkoveron kiristämiseen, minkä lisäksi mitään yhteyttä ei jäänyt jäljelle, niin pian kuin rosvoalukset olivat purjehtineet matkoihinsa 2). Minkäänlaisiin toimenpiteisiin ei ollut ryhdytty jonkin pysyvän herruuden vakiinnuttamiseksi, mitään linnoja

1) Sellaisia sotaretkiä lienevät tehneet Kuninkaat Agne, Erik Emundin poika ja Erik Voittoa. Kts SNORRI STURLASON: Ynglingasaaga C.XXII. ja Kuningas Olavi Haraldinpojan (Pyhän) Saaga C.LXXI. Vert LAGERBRINGINGIN Svea Rikes Hist. I D. 3 C. 14 § sekä 5 C. 16 ja 19 §§.

2) Minkä luonteisia nämä itäisille rannoille kaikkein varhaisimmin suunnatut merisotaretket olivat, näkyy tarkasti siitä, että niillä

tai linnoituksia rakennettu, mitään sotapäälliköitä ei asetettu, mitään varusväkeä ei jätetty paikan päälle 3). Myöhemmät kirjoittajat, jotka ovat omistaneet ajatustapansa ja uudempien aikojen tapansa vähemmän sivistyneille barbaareille, joiden luonteeseen ei mikään

niin usein oli tapana uusiutua. Viholliset, joiden mahtia asukkaat aiemmilla vierailuilla olivat oppineet pelkäämään, saivat helpommin näiltä paloveron, toisinaan suuremman ja toisinaan pienemmän: siihen perustui todennäköisesti koko ylivalta. Sen vuoksi kuningas Erik Emundin pojasta kertoo laamanni Thorgny tunnetussa puheessaan (STURLASONILLA viime mainitussa paikassa), että *hann hafdi hvert sumar leidangr uti* (hänellä oli joka kesä ledung-laivasotaretki vesillä); se oli hänen tapansa ylläpitää valtaansa niin sanottuihin veromaihinsa. Vanhempi Liivinmaan Riimikronikka, jonka GRUBER on julkaissut (*Origines Livoniae jne*), kuvaa erästä sellaista myöhempää ruotsalaisten sotaretkeä Viroon (vuonna 1196), josta voitaneen muodostaa suhteellisen todennäköinen käsitys myös edellisten sisällöstä; uskonnosta ei ollut millään tavalla kysymys, se on poissuljettava. Sanat kuuluvat siis: I.13. Jo noihin aikoihin piispa Meinhard oli ryhtynyt Ruotsin herttuan, saksalaisten ja gotlantilaisten kanssa sotaan kuurilaisia vastaan. Myrsky heitti heidät kuitenkin takaisin, ja he nousivat maihin Virumaalla, eräässä Viron maakunnassa, ja hävittivät maata kolmen päivän ajan. Mutta kun virumaalaiset neuvottelivat uskon vastaanottamisesta, herttua ottaen mieluummin vastaan veron nosti purjeet ja lähti saksalaisten kiusaksi pois. Saksalaiset olivat nimittäin innokkaampia käännyttämään virolaisia ja - saattamaan heidät orjikseen.

3) Mainitsehan laamanni Thorgny edellä viitatussa kohdassa Jordborgir oc önnor storvirki thau er hann gerdi (Maalinnat ja muut suuret muistomerkit, jotka kuningas Erik Emundinpoika itäisillä mailla pystytti) ja jotka vielä Thorgnyn aikaan olivat siellä nähtävissä: mutta ne oli todennäköisesti rakennettu vain puolustukseksi siksi ajaksi, jolloin hän oleskeli paikan päällä tai vain muistoksi hänen vierailustaan. Siitä, että niihin olisi jätetty miehistöä

asia vähemmän sopinut kuin pitkät laskelmoinnit ja ajatus tulevista eduista; nämä Kirjoittajat ovat rikastuttaneet vanhinta historiaa suurteoilla, joita muinaisajan raakuus tai yksinkertaisuus ei voinut edes ajatella: ja niiden suurtekojen joukkoon, minä pelkään, voitaneen laskea ne laajat monarkiat, joita erinäiset Pohjolan kuninkaat olisivat jo noin perin varhain perustaneet 4). Mutta minä palaan varsinaiseen aiheeseeni.

Ne tiedot, joita meillä Suomen tilasta ja kunnosta näinä kaukaisina aikoina on, eivät voi muuta kuin olla hyvin epätäydellisiä. Kansakunnalla itsellään ei ollut käsitystä mistään kirjoitustaidosta, ja ei siten

ei mainita missään. Luultavaa on, että näitä sotaretkiä ei niinkään kohdistettu Suomeen kuin avoimemmille, viljellyimmille Preussin, Kuurinmaan, Liivinmaan ja Viron sekä Inkerinmaan rannikoille. Jotkuthan ovat arvelleet, että osa ruotsalaisista asukkaista, jotka nyt asuvat Suomen saaristossa ja Uudellamaalla, ovat siellä pitäneet kotipaikkaansa aina niin vanhoista ajoista asti, mutta se ei ole todennäköistä. Jos he olisivat asettuneet asumaan tänne ennen kristillistä aikaa, milloin heidät silloin olisi käännytetty? Kuningas Erik pyhä oli vain suomalaisten kanssa tekemisissä. Jos ruotsalaisia ja kristittyjä olisi ollut asumassa saaristossa ja pitkin meren rannikkoa, niin olisi sellainen este todennäköisesti estänyt suomalaisten merirosvoilut ja hyökkäykset Ruotsin rannikoille, mistä noihin aikoihin valitettiin. Se, että näitä ruotsalaisia asukkaita täällä vielä 1300-luvulla kutsuttiin nimellä Helsingar ja he suorittivat maksunsa papistolle samalla tavalla, kuin Helsinglandissa oli tapana, kuten vanhat asiakirjat todistavat, osoittaa selvästi, että he olivat tulokkaita ja ennen tuloaan olivat omaksuneet kristinuskon ym. ym.

4) Kuten Ivar Laajasyli, Sigurd Ring, Ragnar Karvahousu y.m.

ole kyennyt jättämään meille mitään kirjallisia muistomerkkejä. Sen muinaistarut on ajan virta pian vienyt mennessään ja ne ovat kadonneet. Sen vanhoista runoelmista on saatavissa vähän valoa; vanhimmat, jotka ovat tulleet meille epäilemättä hyvin tyypistettyinä ja muutettuina, sisältävät ainoastaan mystisiä runoja ja hourailevan taikauskon unelmia. Historiallista lauluista en tiedä yhdenkään olevan tallella, kun yksi ainoa merkityksetön Pyhästä Henrikistä jätetään lukuun ottamatta, joka on peräisin paavilliselta ajalta; ja lopuista merkittävimmistä me emme omista kuin katkelmia 5).

Ensimmäisten vuosien aikana maan haltuun otosta ja kristinuskon tulosta ei liene paljoa tullut kirjatuksi, ei sen enempää vasta saapuneiden ruotsalaisten opettajien, jotka puuhailivat aivan muiden tekemisten parissa, kuin heidän käännyttämiensä ja opettamiensa suomalaistenkaan toimesta. Mutta jos he ovat jotakin muistiin merkinneet, joka on voinut antaa jälkimaailmalle valoa noiden aikojen luonteesta ja tapahtumista; niin ne ovat kokeneet saman kohtalon kuin melkein kaikki muutkin suomalaiset asiakirjat, jotka osaksi barbaariset kädet, osaksi muut onnettomuudet ovat polttaneet ja tuhonneet. 6).

5) Sellaisia on olemassa niin kutsutusta nuijasodasta Suomessa, herttua Kaarlen (sittemmin kuningas Kaarle IX:n) Suomen sotaretkestä kuningas Sigismundin sikäläisiä kannattajia vastaan jne.

6) Lukuun ottamatta niitä monia tulipaloja ja vihollisten tekemiä ryöstöjä, joissa vanhimmat kaupunkimme ja erityisesti Turku on usein hävitetty ja todennäköisesti maan vanhimmat asiakirjat yhtä lailla tuhottu, niin kiinnostävät vanhat historioitsijamme itsekin huomiota kahteen tapahtumaan, jotka ovat olleet historiallemme onnettomia, nimittäin venäläisten toimeen panemaan Kuusiston linnan tuhoamiseen vuonna 1318, jolloin kaikki Turun tuomiokirkon erioikeudet ja arvoesineet yhtälailla pantiin tuhkaksi; ja tanskalaisten suorittamaan saman tuomiokirkon ryöstöön vuonna 1509, jolloin myös sen arvoesineet ja kirjat yhdessä koko kaupungin kanssa tuhottiin ja poltettiin.

Mitä sellaista Suomen oloja koskevaa ennen Suomen tuloa Ruotsin alamaiseksi ja lähimmältä ajalta sen jälkeen, joka on vielä tallella, voimme kerätä lähiajan ruotsalaisilta, se ei myöskään muodosta paljonkaan rikkaampaa varastoa. Sillä mitä on se, jota nämä kirjoittajat ovat jättäneet meille? Surkeita legendoja ajan pyhimyksistä, joitakin laihoja riimejä ja lyhyitä luetteloita tapahtumista, jotka ovat näyttäneet luostariväestä merkittäviltä. Yhtenäisiä ja pohtivia kertomuksia tai havaintoja kansanheimojen tilasta, heidän edistysaskeleistaan yhteiskuntaelämässä, kasvatuksessa ja tavoissa, ei heiltä saata odottaa.

Nämä ovat kuitenkin melkein ainoat lähteet, lukuunottamatta joitakin paavinkirjeitä koskien suomalaisen seurakunnan ensimmäisiä aikoja 7), joista meidän täytyy hankkia tietämyksemme tämän kansan vanhimmasta tilasta, jonka tiedon epätäydellisyyden tästä kaikesta voi oikein hyvin havaita. 8). Mutta sitten voidaan kuitenkin vielä kahta apuneuvoa käyttää,

7) Nämä luettelee VON CELSE teoksessaan *Apparat. ad Hist, Sveogoth. S. I. p. 35* lähtien, johon kokoelmaan voidaan kuitenkin lisätä lukuisia asiakirjoja Turun tuomiokirkon vanhasta kopiokirjasta, jota säilytetään Kuninkaallisessa kirjastossa Tukholmassa, samoin kuin huomattava kokoelma meille tähän asti tuntemattomia bullia, jotka herra seremoniamestari ja ritari Fredenheim on saanut paavillisista arkistoista Roomasta.

8) Ulkomaisille historioitsijoille oli ehtinyt kantautua hyvin vähän tietoa niin kaukaisista ja hioutumattomista kansoista.

jotka vaikkakin yksinään vähämerkityksisiä, mutta toistensa ja äsken aikaisemmin mainittujen yhteydessä ovat hyvinkin luotettavia. Minä tarkoitan ensiksikin Suomen kieltä, joka valppaasti ja tahdikkuudella esitetynä, antaa jokseenkin luotettavan kuvan kansan muinaisesta ajattelutavasta, tavoista ja siitä viljelyn asteesta, johon kansakunta itsenäisyytensä aikana ja ennen lähempää tuttavuutta naapureiden kanssa oli ehtinyt. Sitten myös vertailu vanhojen suomalaisten lähimpiin sukulaisiin ja ystäviin virolaisiin voi erinomaisesti valaista edellisten tilaa, tapoja ja laitoksia. 9); meillä on virolaisten muinaisesta tilasta melko käyttökelpoisia ja Suomen muinaishistorian tutkijalle monessa suhteessa merkittäviä tietoja, Vanhassa

Venäjän historia ei ole vielä kylliksi tunnettu tai selvitetty, niin että emme voi varmuudella tietää, mitä apua meidän vaiheidemme valaisemiseen siltä suunnalta voi olla odotettavissa: se, mitä tähän mennessä on tullut tietoon, ei anna suurta toivoa.

9) En pidä juuri todennäköisenä, mitä jotkut kuuluisat miehet näyttävät uskoneen, että suomalainen kansakunta on saapunut nykyisille asuinsijoilleen Viron puolelta; naapuruus Venäjän Karjalaan idässä ja lukuisten suomalaisten kansojen ikivanhat kotipaikat kaakkoisella ja koillisella Venäjällä osoittavat selvästi miltä suunnalta Suomi on saanut asukkaansa: mutta niin tekee myös Suomen sijainti yhtäläillä uskottavaksi, että vanhoilla suomalaisilla, erityisesti niillä, jotka asuivat lähellä Suomenlahtea, on ollut paljon yhteistä virolaisten kanssa, ja ehkä viime mainittujen uudisasutus on muinoin vahvistanut vanhaa suomalaisasutusta, mikä kuitenkin yksin ei riitä selittämään sitä läheistä samankaltaisuutta, joka vallitsee molempien kielten ja tapojen välillä, ja joka epäilemättä johtuu molempien yhteisestä alkuperäisestä asuinalueesta.

Kronikassa Liivinmaan ja Viron kukistamisesta ja kääntämisestä kristinuskoon, jonka aikalainen nimetön kirjoittaja latinaksi on kokoon kirjoittanut ja vasta GRUBER kuluvalle vuosisadalle julkaissut painettuna 10).

Älkää ihmetelkö hyvät Herrat, että minä olen pidätellyt Teitä niukkojen apuneuvojen luettelemisella, jotka Suomen muinaishistorian valaisemiseksi ovat saatavilla; minun on täytynyt siten valmistaa anteeksipyyntö niiden havaintojen niukkuudesta, jotka minulla maanmiesteni tilasta ja kohtaloista, vielä niinkin uusina aikoina kuin kahdennellatoista ja kolmannellatoista vuosisadalla, on esitettävänä.

Meillä on kai joitakin kirjoittajia, jotka eivät näytä tuntevan sellaista puutetta. He ovat lahjoittaneet meille luetteloita, kyllin laajoja, kuninkaista, jotka kuuluvat hallinneen Suomea, ennen kuin se joutui vieraan vallan alle, mukaan liitettyine tietoineen heidän uroteoistaan, suvuistaan ja kuninkaanistuimiseen 11). Mutta on vahinko,

10) *Origines Livoniae Sacrae et Civilis etc recensuit, illustravit etc Jo. DAN. GRUBER, Francof. et Lips. 1740, folio: josta Jo. Gottfr. Arndt. on julkaissut saksalaisen käännöksen (varustettuna huomautuksilla ja selityksillä), painettu Hallessa 1747 ja 1753, kaksi osaa, folio.*

11) Lukuunottamatta Messeniuksen Riimikronikkaa (joka sen jälkeen, kun meidän muinaistutkijamme ovat sitä pitkään käsikirjoituksena hyödyntäneet, ilmestyi painosta Turussa vuonna 1774, 8:0), ja hänen *Scondia illustratan* kymmenettä kirjaansa, kuuluu tähän erityisesti NETTELBLADTin julkaisuun sisältyvä tuntemattoman tekijän Suomen kronikka, josta nyt puhutaan ja jonka jotkut ovat arveluttavasti halunneet laittaa Messeniuksen tiliin, jonka näkemysten kanssa se hyvin sopii yhteen, niin että se ainakin on joko hänen käyttämänsä tai kokoon harsittu hänen kirjoituksistaan.

että kaikki nämä tiedot, kootut viimeksi kuluneella vuosisadalla, eivät tukeudu mihinkään tunnettuihin todisteisiin tai muistomerkkeihin; että niiden tekijät hyvin yleisin sanankääntein ovat ilmoittaneet lähteensä; ja että ne, lähemmin tarkasteltuina, paljastavat liikaa epätodennäköisyyksiä, jotta ne voitaisiin omaksua ja hyväksyä. Mainittujen Kuningasluetteloiden havaitaan enimmäkseen sisältävän ruotsalaisia nimiä, osaksi mahdottomia aidolle suomalaiselle lausua, poimittuja islantilaisista saagoista, *Saxo Grammaticukselta* ja *Johannes Magnukselta* sekä olevan huolimattomasti koottuja 12); joiden joukkoon yksi ja toinen suomalainen sana on siroteltu jotta näin annettaisiin kaikelle sopivampi ulkoasu 13) sellaista laatua on surkea Kronikka Suomen muinaisista kuninkaista, jonka NETTELBLADT on sisällyttänyt teokseensa *Schwedische Bibliothec* 14), ja jota ei suinkaan kannata pimeydestään vetää esille. Tekijä on tuntematon; ja sellaisena pysyköönkin. Kaikki syyt ja aiheet vahvistavat enemmänkin niiden ajatuksia, jotka uskovat, että Suomen kansakunta, kaukana siitä että se olisi vuosisatojen kuluessa olisi ollut yhteisen pään alla, oli sen sijaan ruotsalaisten saapuessa vielä

12) Sellaisia ovat *Snär* eli *Sniö Drifva* tyttäriin, *Froste* kera tyttärensä *Skialf* (joista nimistä ei ole vaikea tunnistaa vain allegorista runoa), *Forniothi* (Chaos), *Gris*, *Amund*, *Jokul*, *Motle*, *Sumble* (kera tyttärensä *Signe*) ja *Dumbr*. On tunnettua, että suomalaisten on vaikea lausua niitä sanoja, jotka alkavat kahdella konsonantilla ja että kirjaimet B,D, F, G ovat heille vieraita.

13) Esim. *Ucko* (Gubbe), jonka kuningatar on nimeltään *Acka* (*Gumma*). Minä en tiedä, voidaanko tästä päätellä, että kirjoittaja on ollut suomalainen?

14) 1 Stück, s. 96 – 115.

talonisäntätilassa tai luonnollisessa vapaudessaan; ilman mitään ruhtinasta tai hallitsijaa, ilman yhteiskunnan lakeja tai varsinaista porvarillista hallitusta 15).

15) Se, että venäläisillä, ennen ruotsalaisten tuloa, olisi ollut jonkinlainen ylivalta suomalaisiin, on joidenkin ruotsalaisten kirjoittajien perusteeton arvaus: Venäjän historiassa ei näy jälkeäkään tästä. Ei Kuningas *Erikiä* eikä *Birger* Jaarliä vastaan tiedetä suomalaisten pyytäneen tai saaneen apua; vielä vähemmän, että venäläiset olisivat katsoneet näiden sotaretkien loukkaan heitä. Ei kertaakaan koko Karjala, eikä ainakaan sen läntinen ja eteläinen osa näytä vielä 1200-luvun lopulla (noin vuonna 1270) tulleen lasketuiksi Novgorodin valtakunnan omistuksiin; minkä vuoksi novgorodilaisen ruhtinaan *Dmitri Alexandrowitschin* kerrotaan vuonna 1278 tehneen tuhoisan hyökkäyksen tähän maahan: kts. MÜLLERS *Saml. Russischer Geschichte*, V B. s.417, 418, 419. Mutta pohjoinen Karjala, joka rajoittuu jäämereen ja Norjan Lappi eli Ruija olivat venäläisten hallinnassa jo 1200-luvun puolivälissä; kuten voidaan nähdä heidän rajakahakoistaan norjalaisten kanssa samaan aikaan: TORFAEUS *Hist. Norweg.* P. IV, C. 40, p. 265 seq. Kun Torkkeli Knuutinpoika valloitti eteläisen ja läntisen Karjalan, ei hänellä aluksi ollut mitään taistelua niistä venäläisten kanssa; joidan kanssa syttyi sota myöhemmin, kun he uutta naapuriväkeä tuntemansa pelon ja tavanomaisen politiikkansa vuoksi tukivat karjalaisia. Kuningas Birgerin kirjeestä hansakaupungeille vuonna 1295, jonka herra LAGERBRING (II D. s. 670 ja 673) mainitsee, nähdään selvästi, että karjalaiset, jotka hän oli antanut kukistaa, eivät olleet venäläisten alamaisia, vaikka he olivat olleet näiden kanssa ystävällisissä suhteissa. Suuri *Riimikronikka* mainitsee kylläkin, mutta pelkkänä arvauksena, että *Häme*, jonka *Birger* Jaarli valloitti, lienee aikaisemmin ollut Venäjän vallan alaisuudessa: *Minä luulen* (sanoo kirjoittaja) *että Venäjän kuninkaat ovat sen menettäneet*, p. 23. Hänen aikanaan nimittäin oli jatkuva kiista Suomen rajoista

Jos Suomen kansalla K. *Erikin*, *Birger Jarlin* ja *Torkkeli Knuutinpojan* hyökkäyksessä olisi ollut joku kuningas tai yleinen päällikkö, niin ei ole luultavaa, että vanhat ruotsalaiset, vaikkakin niukat, legendat, riimit ja muistiinpanot, olisivat sivuuttaneet nämä seikat niistä mainitsematta tai unohtaneet ne, niin sopivat korottamaan heidän sankariensa kunniaa ja antamaan suuremman arvon heidän uroteoilleen. Vastarinta olisikin silloin tullut

venäläisten kanssa. Siksi hän lienee luullut, että kaikki, mitä Suomessa oli valloitettu, oli myös muinoin otettu venäläisiltä. Muuten hän ei mainitse yhtään syytä arvauksensa vahvistamiseksi. Sellaisia eivät ole myöskään maininneet MESSENIUS (Finl..Rimkr. s. 13) eikä teoksen *Chron. Finl.* tekijä NETTELBLADTilla (p. 97), jotka ovat samalla kannalla. Ehkä he ovat päätyneet tähän ajatukseen vanhojen Islantilaisten saagojen Holmgårdin valtakunnan muinaista mahtia käsittelevien kertomuksien vuoksi, jonka mukaisesti epäilemättä Novgorodin valtakunta pitää ymmärtää, mutta jonka rajat voidaan todistaa laajemmiksi kuin varmoilla todisteilla; vaikkakaan ei kaikkea, mitä siitä ja sen suhteesta Ruotsin kuningaskuntaan kerrotaan, voida pitää luotettavana: vrt. VON DALINin *Svea Rikes Hist.* I D. 13 C. 10 ja 11 §. sekä 18 C. Ei näytä epäuskottavalta, että ne suomalaiset, jotka asuivat lähinnä Suomenlahtea, varsinkin *karjalaiset* sekä *virolaiset*, pidemmän aikaa sitten, olivat olleet tuttavallisissa suhteissa venäläisten naapureidensa kanssa, ja että he olivat olleet venäläisten naapureidensa kanssa merisotarekillä ja ryöstöretkillä Itämerellä sekä että mahtavammalla kansakunnalla oli sellaisissa tilanteissa ollut jonkinlainen etusija ja ehkäpä päällikkyyshänkin: mutta siitä ei seuraa, että ainakaan kaukaisimmilla olisi tunnustettu heidän todellinen ja pysyvä ylivaltansa.. Sen jälkeen kun ruotsalaisten aseet ja väkivaltainen käännytystapa olivat ärsyttäneet pakanalliset suomalaiset ankaraan vihollisuuteen, sai sellainen heidät epäilemättä

voimakkaammaksi, kunnollisemmaksi ja pitkäaikaisemmaksi. Mutta nyt kohtasikin Ruotsin sotajoukko ainoastaan kokoonhaalittuja joukkoja, joilla ei ollut tietoaakaan mistään päällystöstä tai sotilaskurista ja jotka siksi pian hajotettiin ja kukistettiin 16). Ei löydy mitään jälkeä, että linnoituksia olisi valloitettu tai mitään kaupunkeja hävitetty. Itse suomenkielikin, jolla ei ole juuri mitään sanoja tarkoittamaan käsitteitä kuten *Konung*, *Drott* tai *Furste*, *Höfdinge*, *Domare* ja

yhdessä venäläisten kanssa kurittamaan yhtä lailla niitä ruotsalaisia, jotka olivat asettuneet asumaan Suomeen, kuin kristinuskoon kääntyneitä maanmiehiään, joita he pitivät luopioina. Tämän osoittavat selvästi lukuisat paavilliset kirjeet, jotka valittavat yhtä hyvin pakanoiden raivoa kuin venäläisten toimintaa heidän ärsyttämisekseen ja tukemisekseen: josta voidaan nähdä minun kommenttini teoksessa JUUSTENin *Chron. Episcopor. Finlandens.* p. 100,101 ja 102. Venäläiset noudattivat sen lisäksi sitä politiikkaa, että he eivät ainoastaan itse pidättäytyneet väkivallasta kristinuskon levittämistä vastaan vaan myös antoivat naapureilleen apua Latinalaisen kirkon intoa vastaan tällä tiellä. Novgorodilaiset olivat kauppaa käyvä kansakunta; he katsoivat sen tähden enemmän voittoon kuin uskonnon levittämiseen; samalla tavoin kuin myöhemmin hollantilaiset Itä-Intiassa, &c. Usein mainittu Vanha Liivinmaan kronikka sanoo: *Est enim consuetudo Regum Ruthenorum, quancunque gentem expugnaverint, non fidei Christianae subicere, sed ad solvendum sibi tributum et pecuniam subjugare, &c., p. 85: vrt. p. 166,n. 4.**

16) Kts. ISRAEL ERLANDI *de vita S. Erics*, p. 7 seq. Suurempi *Riimikronikka* (HADORPHS Upl.) s 22 seur. ja s. 56. ERICUS OLAI *Hist. Svec.* p. 83 (Ed. LOCCENII). Kaikki tekevät selvästi tiettäväksi, että ruotsalaiset eivät kohdanneet mitään merkittävää vastarintaa.

*Venäjän kuninkailla on nimittäin tapana, vaikka he sotisivat mitä hyvänsä kansaa vastaan, ei suinkaan alistaa sitä kristinuskolle, vaan alistaa se maksamaan itselleen veroja ja rahaa. (Käännös Martti Linna).

niin edelleen, antaa tälle väittämälle uutta voimaa 17). Siitä saadaan myös pätevä todiste, että mitään muuta eroa *säädyille* kuin *vapaiden* ja *orjien*, *talonpoikien* ja *palvelijoiden* välillä, ei kansakunnan keskuudessa ollut tunnettu 18). *Stad*, *Torg*, *Gata*, *Marknad*, suurta osaa puutöistä ja käsitöistä kutsuvat suomalaiset ruotsalaisilla nimillä 19): todisteeksi, että niiden tuntemus ensisijaisesti on peräisin ruotsalaisilta. Mutta kaikessa, mikä kuuluu *maamiehen töihin* ja *elinkeinoihin*, ei yksinomaan siinä mikä koskee *metsästystä* ja *kalastusta*, vaan yhtä hyvin *karjanhoitoa* ja *peltoviljelyä*, on sitä vastoin

17) Esimerkiksi *Kuningas*, *Duomari* (*Tuomari*), *Valdakunda* Rike. *Esi-valda* Öfverhet (sanoista *våld*, *vælde*). *Ruhtinas* Furste, on samalla tavalla johdettu sanasta *Drott* (*Truhtin*) kuin *Kuningas* sanasta *Konung*: Suomalaiset, jotka eivät osanneet lausua *Tr*, ovat jättäneet pois ensimmäisen kirjaimen ja lisänneet yhden tavun loppuun. Ainoat sanat, jotka näyttävät osoittavan, että jonkinlaista ylivaltaa on harjoitettu, (ehkä ainoastaan talonpoikien alustalaisiinsa kohdistamaa tai koko kansakunnan tiettyjä yksittäisiä henkilöitä kohtaan), ovat *Wero Skatt* ja *Sakko plikt*, böter.

18) *Wapa fri*, *Orja träl*; *Isändä* ja *Emendä* husbonde ja matmoder (sanoista *Isä fader* ja *Emä moder*); *Palvelja* tjenare. Orjien, joita varsinkin sodat ja ryöstöretket lienevät antaneet kansakunnalle, kohtalo ei näyttänyt olleen paljonkaan onnettomampi kuin vapaan talonväen.

19) Esim. *Kaupunki* Stad (Köping), *Tori torg* (josta myös *Turku*, Åbo Stad, on saanut nimensä), *Katu gata*, *Markkina* marknad. Samoin *Kraatari* Skräddare, *Sorwari*, *Svarfvare* *Maalari* Målare, y.m. Joitakin näistä ja joitakin useampia käsityöläisammatteja, voitaneenkin nyt kuvata puhtaammilla suomalaisilla nimillä; mutta samalla näkee helposti, että sellaiset ovat äskettäin tehtyjä. *Suutari* Skomakare, lienee hengenmiesten avustuksella

kielessä runsas varasto omia ja kotimaisia sanoja 20). Nämä on siis kansakunta vanhastaan tuntenut; koska muussa tapauksessa se olisi yhtä lailla samoin kuin tietämyksellään näihin elinkeinoihin tarpeellisista työvälineistä ja laitoksista aivan

lainattu latinasta. Sitä vastoin näyttävät *Kanguri* Väfvare (sanasta *Kangas* väf) ja *Seppä*, oikeastaan *Smed*, mutta yleisestikin yhdyssanoissa *Mästare*, valmistaja (esim. *Puu-Seppä* *Snickare*, sanasta *Puu* träd), olevan ikivanhoja sanoja sekä todistavan, että nämä käsityöläisammatit ovat vanhastaan olleet kansakunnan keskuudessa tavallisia; minkä vuoksi niihin kuuluvilla työkaluilla on suomalaiset nimet: esim. *Vasara* hammare, *Palja* slägga, *Pihtit* smedstång (josta *Hohdin*, pl. *Hohtimet* hoftång erotetaan), *Palkus* ja *Alaisin* städ, *Ahjo* äsja, *Paja* smedja; *Kaide* (*Kaite*) ja *Pirta* väfsked, *Niisi* skaft, *Sukkula* väfspole, jossa nystspolen, *Käämi* instickes, *Sohlo* väfstol, *Suhakko* bom, *Loimi* upränning, *Kude* inslag, *Luoda* refva en väf (*Luonnos* refning), *Vihti* härfva, *Kerä* nystan, *Värttänä* slända, *Lumbio* (Lumme) spindeltrissa, *Lape* tott, y. m.

20) Välttääkseni lavertelua sivuutan ne moninaiset *metsästykseen* ja *kalastukseen* kuuluvat työkalut ja laitteet, joita kutsutaan alkuperäisillä suomalaisilla nimillä. Samoin sen suuren määrän sanoja, jotka koskevat *karjanhoitoa* ja *kaskenpolttoa*, niiden moninaisia lajeja ja tapoja niihin kuuluvine töineen jne. Lienee tarpeeksi, että mainitsen sanat kuten *Vainio* åkerfält, *hemåker*, *Moisio* utåker, *Sarka* teg, *Vako* åker- eller plog-fåra, *Piertano* åkerren, *Aita* gärdesgård, *Niittu* äng; *Aara* (*Aura*, *atra*) plog, joka näyttää olevan sukua ruotsin sanalle *Årder*, *Sahra* gaffel-plog, *Wannas* plogbil, *Wiuhta* plog-knif, *Äes* (*Äjes*), *Hara*, *Karhi* harf, *Jyres*, *Junga* (*Junkka*), *Unkka*, *Rahnus* eli *Rahno* vält, *Sirppi* skära, *Vikahde* (*Vikatet* eli *Viikate*) lie, *Varta* (*Varsta*) slaga, *Pohdin* (*Puodin*) vanna, *Kyndää* plöja, *Puida* tröska; *Ohra* (*Otra*) bjugg, *Nisu* (*Vehna*) vete, *Nauris* rofva y.m.

aivan varmasti olisi lainannut niille ruotsalaiset nimet tai opetellut merkitsemään niitä sanoilla ja puheenparsilla, jotka ruotsinkielen mukaan olisi väännetty ja matkittu 21). Merkillistä on myös, että ei kauankaan jälkeen maan valloittamisen ja asukkaiden pakottamisen tunnustamaan kristinoppia, heidän velvollisuudekseen määrättiin maksamaan verot piispalle ja papistolle viljana; kun sitä vastoin Uudellamaalla ja suomalaisessa saaristossa asuvat ruotsalaiset, jotka suuremmalta osin olivat helsinglantilaisia, ja kotiseutunsa tavan mukaan erityisesti näyttivät pyrkineen karjanhoitoon, maksoivat nämä maksut voina 22). Epäilemättä lienee se peltoviljely, jota suomalaiset noihin aikoihin harrastivat, enimmäkseen ollut kaskeamista. Mutta kaikki jo mainitut seikat yhteisesti sekä tieto metalleista ja niiden käytöstä 23), kudonnaisten käytöstä ja tottumus lukuisiin mukavuuksiin

21) Sellaisiksi voidaan epäillä sanoja *Ruis*, virolaisilla *Ruggis råg* (saksaksi *Roggen*), Kaura hafra, *Peldo åker* (fält, saksalaisilla *Feld*) y.m.

22) Tästä voidaan katsoa arkkipiispa *Birgerin* kirjettä 8. lokakuuta 1369 (Turun tuomiokirkon vanhassa kopiokirjassa, fo. 3), jossa hän vetoaa *vanhaan tapaan*. Kuningas *Maunu Erikipojan* kirjeet vuosilta 1329, 1331 ja 1334 vahvistavat saman. Tässä asiassa voidaan edelleen verrata *Bih. til de af et Sällskap i Åbo utg. Tidningar* vuodelta 1785, s. 118 – 125.

23) Esim. *Rauta järn*, *Teräs stål*, *Vaski koppar*, *Hopia silfver*. Kullalle, tinalle ja lyijylle ei sitävastoin ole kotimaisia suomalaisia nimiä. Sen, että suomalaiset ammoisista ajoista ovat valmistaneet rautaa, (luultavasti järvi- ja suomalmista, mitä ainetta, ennen kuin sitä vielä oli sulatettu ja puhdistettu, he kutsuivat nimellä *Hölmä*), vahvistavat myös heidän taikauskaiset laulunsa, joissa taito käsitellä tätä metallia johdetaan

osoittavat selvästi, että kansakunta oli jo jossain määrin edistynyt sivistyksen tiellä eikä enää ollut mitä äärimmäisimmässä raakuudessa 24).

Tämä havaitaan edelleen siitä kotimaisten sanojen määrästä, joka kielessä on merkitsemässä ei ainoastaan useanlaisia *Taloja* sekä kaikenlaisia *Talon tavaroita* vaan myös *Tiloja*, *Kyliä* ja eräänlaisia *Kihlakuntia* tai

heidän muinaisilta jumaliltaan: kielessä on sitäpaitsi kotimaisia sanoja, jotka eivät tarkoita ainoastaan smida *Takoa*, vaan myös slagg *Kuona*, tackjärn *Liehtaus*, tackjärnsgös, *Harkko* y.m.

24) Sellaisen vahvistavat kansakunnan lukuisten kankaiden ja kudonnaisten kotimaiset nimet kuten *Sarka* vadmal, *Verka* kläde, *Kosti* (*Hursti*) säckväf ja blaggarn, *Piikko* enträdt (groft) lärft, *Varti* tväskäftadt lärft, (*Palttina* finare tvåskaft on luultavasti lainattu venäläisten sanasta *Polotna*), *Yskäinen* (nimittäin *Kangas*) fyrskaft, *Toimikas* groft fyrskaft, *Aivina* fint fyrskaft y. m. Minä sivuutan kaikkinaisten vaatekappaleiden nimet ja mainitsen ainoastaan asuntoirtoimiston sanoja: *Pöytä* bord, *Rahi* långbänk, *Vuode* bädd, *Pata* gryta, *Kasari* kettil, *Malja* skål, *Sammio* kar, *Sango* ämbar, *Rainda* mjölkstäfva, *Hanho* örstop, *Huhmar* en träd-mortel at stampa säden uti, *Kuurna* bryggrosta, *Mände* kärnstaf, *Rasia* ask, *Lipas* vacke, *Reki* släda, *Korja* rese-släda, *Saani* kappsläda, *Ouales* en klämman at ihopfoga bräderna vid båt-byggnad, *Weitzi* knif, *Kirwes* yxa, *Taskin* gröpyxa, *Ora* svedjärn, *Kairi* (*Napakaira*) borr, *Jämsi* skafjärn, *Kehritimet* får-sax, *Tahko* slipsten, *Torro* (*Suppilo*) qvarntratt, *Kaha* (*Kahna*) qvarnflaka, *Silda* (*Silta*) bor, *Porras* spång, *Laituri* strandbrygga y. m. Sitä, että ajeluihin ja matkoihin on käytetty sekä härkiä että hevosia, tuntuvat voivan todistaa nimet kuin *Ies* ok, *Rahje* ok-rem eller roma, *Wehmaro* vagns- och släd-tistel, *Aisa* skackel- eller fimmelstång, *Ohja* töm, *Suitzi* betsel y. m.

yhdistyksiä useiden *Kyläkuntien* välillä; samoin *Käräjiä* tai kansan yleisiä kokouksia 25). Näiden nimien havaitsee suurimmalta osalta olevan yhteisiä suomalaisten sukulaisille toisella puolella Suomen merenlahtea, nimittäin virolaisille; niin että ne luultavasti ovat olleet käytössä jo, ennen kuin nämä molemmat kansakunnat erosivat toisistaan. Että virolaiset elivät luonnollisessa vapaudessaan, mutta kuitenkin olivat yhdistyneet suuremmiksi tai pienemmiksi lääneiksi yhteiseksi puolustukseksi; että ne kokoontuivat yleisiin kokouksiin, joissa kansakunnan Vanhimmilla oli suurin arvo ja eniten vaikutusvaltaa; että he sellaisissa tilaisuuksissa liittyivät yhteen tehdäkseen sotaretkiä tai ryöstöretkiä maitse tai meritse vihollisiaan vastaan, jolloin rohkein, vahvin, kokenein tai arvostetuin sai eräänlaisen ylipäällikkyyden, vaikkakin varsin rajoitetun: kaikki tämä, joka on yhteneväistä muiden puolivillien kansanheimojen tapojen kanssa, on löydettävissä muinoin kuuluisasta vanhasta Liivinmaan Kronikasta. Ja tämä kuva heidän porvarillisesta tilastaan, jos sen niin ansaitsee mainita, osuu niin ikään likipitäen vanhoihin suomalaisiin.

Kotitavoissaan havaitaan, että molemmat kansakunnat muistuttavat muita puolivillejä kansanheimoja. Kovuus ajattelutavassa, jurous ja hitaus luonteessa, 26)

25) Esim. *Piha* inhägnad gård, *Huone* hus, *Pirtti* pörte, rökstuga, *Sauna* badstuga, *Kota* kök, värmhus, koja, *Maja* hydda, *Aitta* visthus, *Riihi* ria, *Navetta* (*Ometto*, *Pihatto*, *Läävä*) fähus, *Tarha* täppa, fägård, *Talo* gård, *Kylä* by, *Kihlakunda* härad, *Käräjä* ting. Virolaiset ääntävät nämäsanat: *Pihha*, *Hone*, *Saun*, *Kodda*, *Maja*, *Ait*, *Rehhi*, *Tarra*, *Tall*, *Kylla*, *Kihelkund*.

26) *Dans*, johon kansakunnan itäiset naapurit, venäläiset, tuntevat niin suurta viehtymystä, ei edes omaa nimeä

raakuus kanssakäymisessä, joista heitä ei suinkaan voi julistaa vapaiksi, eivät kuitenkaan enempää ole olleet heidän kuin muiden sivistymättömien kansakuntien vammoja. Kaunis sukupuoli, jonka kaikkien barbaarien keskuudessa täytyy kokea tyly kohtalo, koska villiä voimaa eivät mitkään hellät tunteet kesytä, on myös Suomen vanhojen asukkaiden taholta vähäisellä kunnioituksella ja hellyydellä tullut kohdelluksi. Isä, jolla talossaan oli korkein valta, (tai hänen poismenonsa jälkeen pojilla) myi tyttärensä tai sisarensa heidän rakastajilleen tietystä sovitusta hinnasta: ja ”*naittaa* tyttöjä” sanottiin vanhalla Suomalaisella sanontatavalla *myydä* heitä 27).
Paitsi

suomeksi ja se on vielä ylemmällä seudulla, jolle ruotsalaiset tavat ovat vähemmän levinneet, aivan käyttämätön. Sama koskee sellaisia leikkejä, joihin kummankin sukupuolen nuoret osallistuvat. Alemmilla seuduilla näyttävät kuitenkin jotkut sellaiset (kuten niin kutsuttu Hiippa, kuivalla maalla kesällä) jo kauan aikaa sitten tulleen tutuiksi. Sitä, että asukkaat maan ylemmässä osassa, joka on harvempaan asuttu ja sijaintinsa vuoksi lähempänä rajaa, ovat useammin joutuneet vihollisten partioretkien koettelemiksi, ovat säilyttäneet juromman mielenlaadun, ei voida pitää kummallisena. He ovatkin sen tähden taipuvaisempia epäluuloisuuteen, harvalukuisempia, hitaampia sekä puheessaan että koko olemukseltaan; mitä kaikkea heidän sijaintinsa ja kokemiensa kohtaloiden jne. vuoksi ei ole vaikea selittää.

27) *Tyttäriä myöskennellä* tai *myydä, myyskennellä*. Vanhassa runoelmassa sanotaan isästä, joka oli naittamassa tyttäriään: *Neitojahan myöxenteli, Impijähän kaupotteli* (Han sålde sina Flickor, Han förhandlade sina Möer). Morsian, joka tällä välin oli poissa paikalta paimentamassa karjaa, kysyy kosijalta, joka on tullut metsään häntä tapaamaan ja joka on kertonut hänelle, kuinka hän on käynyt tytön isän luona ja löytänyt tämän tällaisesta kauppapuuhaasta: *Kellen myötihin minua* (Til hvem blef då jag bortsåld)?

naittajaa pitäisi myös muita morsiamen lähimpiä omaisia (joiden suostumus niin muodoin myös lienee ollut tarpeen saada) muistaa lahjoilla; niin että kustannus oli varmaankin huomattava. Tämä oli ehkä yksi syistä, miksi tämän kansan keskuudesta ei löydy jälkiä varsinaisesta moniavioisuudesta.28) Kun vaimo tuli taloon, häntä lienee pidetty arvossa vain hieman erilailla kuin orjaa. 29):

Hän vastaa: *Sinä myötihin minulle, Kana kaunis kaupattihin* (Du blef försåldåt mig, min vackra höna, du vardt åt mig förhandlad). Jonka jälkeen morsian tiedustelee morsiushintaa, jonka kosija kertoo olleen melko huomattava, nimittäin sotaratsu isälle, lehmä äidille, pari härkiä veljelle, uuhi sisarelle, suuri solki pojan vaimolle. Mutta kaikki tämä on morsiamen mielestä liian vähän ja suuttuneena siitä, että hänet on annettu pois niin vähäisestä hinnasta, hän selittää kosijalle, että hän ei suinkaan haluaisi tulla hänen vaimokseen. Hän sanoo mielipiteensä: *Vähämbäs hyvästä annoit, Pikkuruisen kaunihista; En huoli minä sinusta* (Föga gaf du för den goda, ganska litet förden vackra; Dig sköter jag icke om). Kummallinen käänne ihmisen itserakkaudessa! Toisissa samanlaisissa runoelmissa määrätään toisenlaisia hintoja. Vanhimpina aikoina lieneekin morsiamen suostumusta vähemmän kysytty. Eräässä vanhassa laulussa kerrotaan niin ikään, kuinka erään tytön, joka huomattavasta summasta oli myyty kosijalleen, sen jälkeen venäläinen ryösti mukaansa; silloin eivät isä, äiti, veli eikä sisar halunneet saadun morsiuhsinnan maksamista vastaan lunastaa häntä vihollisen vallasta: mutta eräs vieras poikamies asiaa sen enempää harkitsematta maksaa hänestä 100 riikintaalarin lunnaat, kun neito huusi häntä apuun sitä vastaan, että hän lupasi tulla *Hänen ikuiseksi orjakseen ja hänen pysyväksi puolisoikseen* j. n . e.

28) Virolaisilla sanotaan kuitenkin olleen useita vaimoja: miksei se ole myös suomalaisten kohdalla epätodennäköistä, varsinkin kun heillä sotarekillään oli ollut tilaisuus ryöstää

muiden hankalien askareiden lisäksi hänen velvollisuudekseen tuli orjien ja muun naissukupuolta olevan talonväen kanssa puida ja jauhaa kaikki se vilja, jota elantoon tarvittiin; josta tavasta Savossa ja Karjalassa, joissa vesi- ja tuulimyllyt ovat melko uusi keksintö, on vielä jäänteitä 30).

Heidän muuten taikauskoinen jumaluusoppinsa paljasti suuremman yksinkertaisuuden kuin mitä tavataan sivistyneempien kansanheimojen uskonnollisissa laitoksissa. Palvontansa he jakoivat useiden jumalien välillä, joiden mainittiin jokaisen

monta vierasta naista. Vrt. GRUBER main. paikka s.155 ja 178. Mutta virolaisilla oli myös jumalankuvia ja heillä oli tapana uhrata verisiä uhreja, jollaisista suomalaisilla ei tavata mitään jälkiä: niin että molempien kansakuntien tavat eivät kaikessa liene olleet täysin samanlaisia. Samassa paikassa s. 149, s. 76 ja 88.

29) Tämä oli luonnollinen seuraus siitä tavasta, että hänet piti ostaa. Vielä 1300-luvulla katsoi kuningas Birger tarpeelliseksi erityisellä kirjeellä, Yninge 1. lokakuuta 1316, ottaa naissukupuoli tuolloin äskettäin valloitetussa Karjalassa kuninkaalliseen suojelukseensa ja antaa heille, sekä naineille että naimattomille, koskien sekä heidän henkilöään että omaisuuttaan, saman rauhan ja turvallisuuden, jota naissukupuoli nautti Ruotsissa. Kts. LAGERBRING, mainittu paikka III D. s. 89. Jäänteenä muinaisista tavoista tulee myös huomata, että ylemmässä maassa naiset eivät vielääkään istu pöytään karjalaisten kanssa, vaan syövät itseksensä, enimmäkseen muiden jälkeen, kukin nurkassaan. Tässä kohdin tunnetaan selvästi merkittävä samankaltaisuus useiden muiden vähemmän sivistyneiden kansojen tapojen kanssa.

30) Vähemmän varakkaiden, varsinkin torppareiden ja itsellisten, on monin paikoin pakko jauhaa käsimyllyllä koko vuodentarpeensa: tämä on naisten velvollisuus, josta ei edes emäntä voi vetäytyä, silloin kun talossa ei ole saatavilla nuorempia ihmisiä.

omassa kylläkin rajoitetussa piirissään hallitsevan maailmaa 31); mutta he eivät näytä esittäneen näiden ominaisuuksia tietyillä kuvilla; he olivat kykenemättömiä pystyttämään näille mitään temppeleitä, eivät vihkineet näille mitään alttareita eivätkä valinneet näiden palvelukseen mitään erityisiä pappeja 32): jokainen talonisäntä lienee itse johtanut

31) Niinpä oli esim. *Ilmarisella* käskettävänään Ilma (*Luften*) sekä salama ja ukkonen: *Tapiolla* metsä ja villieläimet j.n.e. Onko tunnustettu mitään yleistä Ylijumalaa, on vaikea varmuudella selvittää; Jollei sitten tätä kunnia mahdollisesti olisi osoitettu *Wäinämöiselle*, joka ainakin oli erityisessä arvossa. Pahaa ja vihamielistä olentoa, joka sai nimiä kuten *Perkele*, *Piru*, *Hiisi* y.m., näyttävät he myös pelänneen. Mutta vaatisi paljon vaivaa edes jossakin määrin selvittää tämä sotku.

32) Kaikelta tältä puuttuvat varsinaiset suomalaiset ja kotimaiset nimet. Temppeleitä ja erityisiä pappeja ei myöskään esiinny vanhoilla virolaisilla. Villien kansakuntien tavat yleensä ja varsinkin niiden useiden kansojen, jotka kuuluivat muinoin laajaan suomalaiseen heimoon, joista on vielä jäänteitä säilynyt monilla paikoilla venäläistä valtakuntaa, auttavat paljolti valaisemaan kaikkia näitä olosuhteita, jolloin kuitenkin jokaisen erityinen tilanne samalla pitää muistaa. *Pappeihin*, joita ei tarvita, ennen kuin useampia perheitä on muodostanut yhteisön ja ne yhdessä pitävät julkisen jumalanpalveluksen, ei pidä sekoittaa *ennustajia*, *merkkienselittäjiä*, *puoskareita* ja *velhoja*; minkälaisista pettäjistä tai hulluista barbaarisilla kansoilla ei ole tapana olla puutetta: sellaisia kuin *Tiätäjät*, *Indomiehet*, *Noidat*, *Welhot* jne. ei puuttunut myöskään vanhoilta suomalaisilta, joiden muinaista uskontoa eli epäjumalain palvontaa ja taikaukoja muuten voidaan verrata Herra Maisteri *Christian Lencquistin* vuonna 1782 Turussa esittämään kahteen väitökseen *De superstitione veterum Fennorum Theoretica et Practica*.

Jumalanpalvelusta, joita toimitettiin erityisesti tietyissä näkymättömien Jumalien läsnäololle omistetuissa pyhissä lehdöissä meille nyttemmin tuntemattomalla tavalla 33).

Sellaisen kansan keskuudesta, *kirjoitusta* taitamattoman, erillään valistuneemman maailman tuntemisesta, ei tule etsiä jälkiä tieteestä 34). Mutta sillä oli kuitenkin, kuten monilla muilla muuten sivistymättömillä kansakunnilla, oma *runotaiteensa*. Sen lauluja, kaunistelemattomampia kuin islantilaisten runous, ei saa kreikkalaisten kaunisointuisiin, yleviin ja nerokkaisiin runoihin verrata; mutta ovat ne paljon parempia kuin ne latteat riimit, jotka pitkän aikaa häpäisivät uudemman Euroopan makua.

33) Sellaisia epäjumalten palvelemiseen pyhitettyjä lehtoja (joita esiintyy kaikilla pakanallisilla kansoilla) oli piispa *Tuomas* saanut piispanistuimensa aikana lahjaksi äskettäin kukistetuilta ja kristinuskon omaksumiseen pakotetuilta suomalaisilta; ja hän sai siitä paavi Gregorius IX:n vahvistuskirjan, joka on kirjattuna asiakirjoissa *Skriptel. Bevis til SPEGELS Biskops-Krönika s. 150* ja *Acta Upsal.* vuodelta 1725, s. 62. Vrt. VON CELSE s. 62, n. 6. Samassa paavin kirjeessä mainittuja *Delubra* ei tule pitää *temppeleinä*, joita suomalaisilla ei ollut, vaan ne olivat vain aidattuja ja jumalanpalvelukseen pyhitettyjä paikkoja, jollaisia lukuisilla Venäjän valtakunnassa asuvilla suomensukuisilla kansakunnilla (*tseremisseillä, mordvalaisilla* y.m.) vieläkin on ja joita he kutsuvat nimellä *Keremet*. Myöhempiä pyhiä lehtoja mainitsee GRUBER mainittu paikka ss. 138 ja 180.

34) Niiksi ei voida hyvällä syyllä laskea niitä niukkoja tietoja tietyistä yksinkertaisista lääkeaineista, tietyistä tähtikuvioista j.n.e., joita kansakunnalla oli. *Otava* ja *Pikku Otava* ja *Venäjän Otava* (Ryska Karlavagnen), seulaset *Seulainen* (lilla Sållet) ja Orion *Wäinämöisen Vikahde* (Wäinämöinens lie) ovat tähtikuvioita, joilla on omat ja ikivanhat suomalaiset nimet.

Sellaisilla lauluilla Suomen vanhat asukkaat kunnioittivat jumaliaan; salatussa voimassaan he arvelivat omaavansa mahtavan keinon lähes koko luonnon alistamiseen. 35). sillä he lauloivat isiensä, sankariensa ja omista uroteoista, kostivat vihollisilleen 36) ja iloitsivat kokoontumisissaan. 37).

35). Näitä taikauskaisia säkeitä käsitellään tarkemmin teoksessa De Poësi Fennica, jonka olen antanut julkaista sarjassa Väitöksiä, § XIII. Sen avulla myös hra Lencqvistin äskettäin käsiteltyjä Väitöksiä voidaan verrata.

36). Sellaisia kostorunoja, häväistysrunoja ja sankarirunoja laati vielä jonkun aikaa sitten suomalainen yhteinen kansa ylemmillä seuduilla; mutta kun heitä silloin tällöin on siitä viety oikeuteen ja sakotettu: niin on tämä vaarallinen haara heidän runotaidostaan joutunut yhä enemmän ja enemmän pois käytöstä, samoin heidän taikauskaiset niin sanotut lugut, säkeet tahi lukemiset, ovat papiston uurastuksen ansiosta ja valistuksen suuremman leviämisen kautta yleensä menettäneet merkityksensä. Mutta tämä voitto, ja yleinen taito lukea kirjoja, on saanut yhtäläillä sen seurauksen, että yhteinen kansa vähitellen on menettänyt esi-isiensä kauniin runotaidon, joka jäljestäpäin kokonaan katoaa. Mutta virolaisten laulujen kanssa suomalaisten lauluilla on paljon yhteistä. Mutta minulle on tuntematonta, kuinka paljon sama saattaa koskea mordvalaisten, tseremissejä, mordvalaisia, votjakkeja jne; mitkä kansakunnat monissa toisissa suhteissa saattavat enemmän muistuttaa lappalaisia kuin suomalaisia. Lappalaisten runolaulut ovat hyvin erilaisia kuin suomalaisten.

Eristyvä ja vähälukuinen kansakunta, joka paitsi tiettyjä ruumiinharjoituksia, ja sellaisia leikkejä, jotka ensisijaisesti osoittivat voimaa ja kestävyyttä, ei mitään huvituksia ja ajanvietettä tuntenut; se sai sellaisista kansallislauluista niin paljon suurta mielihyvää, että nuo laulut yhdellä kertaa auttoivat täyttämään tyhjyyden tunteen sen kokoontumisissa, teroittamaan mieltä ja samalla painamaan mieleen oppeja, joiden siirtämistä eteenpäin pidettiin tärkeänä ja tähdellisenä 28). Näillä lauluilla, joilla kaikilla oli sama sävelkulku, yksinkertainen ja vakavamielinen kuten kansakunnalla itsellään, joita myös, silloin kun tilanne niin salli, eräänlaisella Harpulla säestettiin 39), kevensivät niinkään naiset vaivalloisen jauhamistyönsä raskautta: ja joistakin näytteistä, jotka vielä ovat tallella, havaitaan, että ne tunteet, jotka sivistyneiden kansanheimojen keskuudessa ovat sukupuolen arimpien huolten aiheena, eivät olleet heille tuntemattomia.40)

37) Kuten vielä tapahtuu ylämaissa, joissa esi-isien tavat ovat pisimpään säilyneet. Sellaisissa tilaisuuksissa ei ainoastaan kerrata aiemmin sepitettyjä runolauluja, vaan myös uusia pannaan kokoon ex tempore. Sen tekevät alan taitajat. Tätä helpotta suuresti se ikiajoilta periytynyt tapa, että runoilijaa eli taitajaa (*päämies* hufvudmannen tai *laulaja* sångaren) aina auttoi avustaja (*puoltaja* eli *säistäjä*), joka hieman muutetulla sävelellä toistaa jokakaisen säkeen, jonka aikana mestari saa hiukan miettimisaikaa sillä välin palauttaa mieleen tai keksiä seuraavan. Molemmat laulajat istuvat ja pitävät toisiaan kädestä; heidän ympärilleen kerääntyvät kuulijat ja enimmäkseen seisaaltaan osoittavat heille huomiotaan: millä kyseisellä tavalla sellaiset laulut leviävät ja jatkavat elämäänsä sellaisten kansojen keskuudessa, jotka harvoin oppivat kirjoittamaan. Tällä tavoin he eivät huvittele ainoastaan kotona seuroissaan vaan myös pitkillä kaupunkimatkoilla talvisaikaan, jolloin usein melkoiset karavaanit törmäävät toisiinsa samoissa yöpymispaikoissa. Nyt tämä tapa on paljolti vähentynyt ja paloviina täyttää muiden huvitusten paikan.

38) Kansakunnan useimmat sananlaskut, jotka nerokkaalla tavalla ilmaisevat kaikenlaisia moraalisia ja taloudellisia oppeja, ovat runomuotoisia: niistä on olemassa kokoelmia painettuina.

39) Sen nimi on suomeksi *Kandele* ja siinä on 5 messinkikieltä; luultavasti ne aiemmin olivat jänteitä. Puhallinsoittimista suomalaisilla on nimiä sellaisille kuin *pilli* pipa ja *torwi* vallhorn; mutta he eivät tunne säkkipilliä, joka on sekä virolaisten että monien muiden heidän sukulaistensa

Mitään varsinaista *Sotataittoa* on omavaltaisilla barbaareilla tuskin voinut olla. Mutta he tiesivät kuitenkin käyttää monenlaisia aseita sekä hyökkäykseen että puolustukseen, yhtä hyvin villieläimiä kuin vihollisia vastaan: niiden joukkoon kuuluvat *Nuija*, *Miekka*, *Keihäs* ja *Jousi* 41). Ne, jotka asuivat merenrannalla, varsinkin Suomenlahden, oppivat myös aikaisin harjoittamaan merirosvouutta; mistä virolaiset ja karjalaiset muinoin olivat erityisen kuuluisia. Nämä viikingit mellastivat, eivät ainoastaan lähimmillä vesillä, vaan sunntasivat sotaretkensä aina Tanskaan, Ruotsin saaristoihin ja Mäläriin asti.42.) Sellainen osoittaa, että heillä on täytynyt olla jonkinlainen taito meriasioissa, minkä myös kielen varasto siihen aikaan kuuluvista sanoista ja sanontatavoista vahvistaa.43). Todennäköistä on, että se huomattava kaupankäynti, jota vanhempina aikoina harjoitettiin Novgorodin ja Saksan rantojen välillä, erityisesti Schleswigin ja Julinin eli Vinetan kanssa, jonka sijalle Visby sittemmin kuuluu astuneen on yllyttänyt näiden barbaarien intoa ja antanut heille sekä tilaisuuden että varat laajentaa matkojaan kauemmaksi ja laajentaa tätä sopimatonta elinkeinoa.44).

keskuudessa Venäjän sisäosissa kovin rakastettu. Ei suomalaisilla eikä virolaisilla ole kotimaista nimeä soittimelle *Trumma*; paljon vähemmän heidän keskuudessaan on ollut käytössä mitään niin kutsuttua noitarumpua (saameksi *Kåbda*, joka on lappalaisilla samoin kuin monilla villeillä ja puolivilleillä kansakunnilla Venäjän valtakunnassa aivan välttämätön heidän määrätyissä taikamenoissaan).

40) Näytteitä heidän rakkausrunoistaan löytyy yllämainitussa väitöksessä de Poësi Fennica s. 81 seur. Ne, jotka ovat kuuluisia nrunoudestaan (*Runo-niekat*), nauttivat sen vuoksi kunnioitusta; heidän joukossaan on myös naissukupuoletta joitakin, jotka kuitenkin eivät mielellään anna taivuttaa itseään julkisesti laulamaan laulujaan.

41) *Nuija*, *Miekka*, *Keihäs*, *Jöutzi*. Jouseensa heillä oli suurempia ja pienempiä nuolia (*Wasama* ja *Nuoli*); he lienevät luultavasti myös käyttäneet *Kilpeä*, sköld, jolla virolaisetkin tuntuvat suojanneet itsensä, kuten näitä myös osasi käyttää ratsuväki: kts. GRUBER, mainittu paikka s. 137, 76 ja seur. Eikä ainoastaan tieto virolaisista vaan myös oma suomalainen nimi, jolla sotaratsu *Ratzu* erotetaan toisesta hevosesta *Hepo*, *Hevoinen*, tekee uskottavaksi sen, että suomalaisetkin ovat osanneet taistella ratsain. Heidän paras pakopaikkansa sellaisten vihollisten hyökätessä, joita he eivät uskoneet pystyvänsä kohtaamaan, olivat varmaankin heidän syvät ja synkät metsänsä; kuitenkin he lienevät myös käyttäneen suojakseen ja

Mutta yhtäläillä kuin Pohjanmiesten ryöstelyt ja julma ryntäys eteläiseen Eurooppaan antoi tilaisuuden germaanisen Pohjolan käännättämiselle ja sivistämiselle; niin myös suomalaisten kansakuntien ryöstöretket antoivat syyn noiden kansakuntien alistamiselle ja kristinopin levittämiselle Itämeren itäpuolelle.

joillakin toimenpiteillä vielä vahvistaneen tiettyjä luonnon puolesta luoksepääsemättömiä vuoria: jollaisia linnoituksia suomen sana *Linna* lienee muinoin oikeastaan tarkoittanutkin. Virolaisten linnoitus *Odempe* (suomeksi *Ohdonpää* karhunpää, kuten vanha kronikkakin sen itse tulkitsee) oli vuori: GRUBER s. 57 ja 110. Heidän muut linnoituksensa olivat rakennetut puusta tai kivistä, joita ei ollut kiinnitetty toisiinsa muurilaastilla: siitä s. 97, 180 seur. vrt. s.4. Merkittävää on, että yksi virolaisten linnoituksista oli nimeltään *Somelinde* (*Suomen Linna*, Finneborg) siitä paikassa s. 82; niin että he vanhempina aikoina lienevät kutsuneet maataan nimellä *Suomi*, aivan kuin meidän suomalaisemmekin. Eestit ja Eestinmaa ovat ilmeisesti vieraita ja germaanisiksi nimiä.

42) Vrt. GRUBER main. paikka s. 23 seur. ja s. 178. Virolaiset varustivat lukuisia laivastoja siitä s. 25, 76 seur. 99, 102, 104). Sen, että suomalaisten partioretket Ruotsin rannikoilla ovat olleet yhtenä syynä kuningas *Erik* Pyhän sotaretkiin heitä vastaan, vahvistavat useat vanhat kirjoittajat: kts. BENZELII *Monum.Vet. Eccl.Sveog.* s. 34; vrt. ISRAL ERLANDI p. 7 ja SCHEFFERI huom. siitä s. 64 seur. Karjalaisista todistaa samaa *Stora Rimkrönikan* s.32 seur. ja ERICUS OLAI s. 55 ja 62.

43) Kuten *Lihti*, *Alus*, *Laiva*, *Pursi*, *Haaxi*, kaikki erityisiä laivan nimiä; *Purje* segel, *Hahdenhammas*, *Hahdenpieli*, *Hahdenkärki*, *ankkuri*, *masto*, *salko* y.m. Joitakin vanhoja taikauskaisia säkeitä, joissa kansakunnan vanhoja jumalia ylistetään, puhuvat myös merirosvouksesta luvallisena elinkeinona.

44) Tämän kaupan historia ansaitsee, niiden aiheiden vuoksi, joita pohjoismainen historiamme voi antaa, tulla ahkeruudella ja tarkkuudella selvitettyksi. STURLESON Olavi Tryggvenpojan saagassa C.55, ja Olavi Pyhän saagassa Cap. 64, samoin kuin monin paikoin, osoittaa tarkasti, että se jo X ja XI vuosisadoilla oli täydessä käynnissä, mihinkä saksalaisten ja vendiläisten kaupunkien itämerenkauppaa on verrattava. Se viikinkien määrä, joka kuhisi Itämerellä, osoittaa myös, ettei kauppamerenkulku voinut olla merkityksetöntä. Ne useat paavilliset bullat, joita on annettu XII vuosisadan alussa, joilla kiellettiin kauppiaita Visbyssä, Lyypekissä ja Riikassa tukemasta venäläisiä, karjalaisia ja muita kristinuskon vihollisia, aseilla, hevosilla, aluksilla, puutavaralla, raudalla, elintarvikkeilla y.m. ja yleensäkin, että eivät lisäisi kaupalla heidän mahtiaan, ansaitsevat tulla huomioon otetuiksi.: vrt. K. Birgerin kirje Hansakaupungeille vuodelta 1295, DREYRillä, *Specim. Juris Publici Lubecensis*, p. 174 ja Lagerbring, a.st.II D § 9 ja 10.

Melkein kaikki nämä maat ovat ristiretkien tai niin kutsuttujen pyhien sotaretkien kautta, joutuneet vieraiden valtojen alaisuuteen: ja hengenmiesten innokkuuden totesi maallinen valta sitäkin suosiollisemmaksi auttamaan kuin siten samalla varma keino näiden levottomien viikinkien kesyttämiseen avautui. Kansa sai tilaisuuden tyydyttää vanhan halunsa sotaretkiin, hankkia itselleen saalista ja ansaita kunniaa; sekä samalla täyttää uskonnon velvollisuuden, hyvittää syntinsä ja saada ansioita Jumalan luona. Edullisempia ehtoja ei voinut pyytää. Minkä vuoksi myöskään ei puuttunut tulvaa sotilaista, jotka olivat valmiita tukenaan niin pyhiä tarkoituksia. Mutta Liivinmaan ja Viron kohtalo muodostui hyvin erilaiseksi kuin pohjoisempien suomalaisten: edellisistä tuli henkilöiltään ja omaisuudeltaan saalis joidenkin saksalaisten seikkailijoiden yksityiselle saaliinhimolle, joka väitetyn innokkuuden verhoon kristinopin levittämiseksi puettiin 45); Suomen sitä vastoin valloittivat hallitsijat, jotka uusien alamaistensa suosimisessa näkivät keinon onnekaasti lisätä valtakuntansa voimaa. Sotaretkien jälkeen oli yrityksenä kääntää sokaistuneet ja onnettomat pakanat; harvat saatiin helposti ja samalla yksimielisesti mukaan aikeeseen säästää ja suojella kaikki ne, jotka laskivat aseet, tulivat kuuliaisiksi ja antoivat kastaa itsensä; he saivat, henkensä ohella, pitää sekä vapauden että omaisuuden. 46). Vain surmattujen ja paenneiden maatilat jaettiin voittajien kesken. Suomalaiset menettivät niin ollen itsenäisyytensä; mutta ilman että he olisivat kärsineet mitään näkyvää menetystä. Päinvastoin he saivat sen kautta jäljestäpäin enemmän sivistystä, suurempaa valistusta ja kaikkia niitä etuja, joita kehittyneempi yhteiskuntajärjestys tänne siirsi.

45) Todisteita antaa kylliksi usein mainittu Krönikan, GRUBERilla, josta ei ilman väristyksiä (esim. ss. 97, 100 – 102, 107 jne.) pysty lukemaan siitä julmuudesta ja epäinhimillisyydestä, jota osoitettiin näitä onnettomia barbaareja kohtaan. Koskaan ei kuitenkaan jätetty, tällaisten irokeesimaisten urotöiden jälkeen, kiittämästä Jumalaa hänen avustaan ja seurakunnan kartuttamisesta.

46) Sen vakuuttavat vanhat historiankirjoittajamme painokkaasti; katso Israel Erlandi p. 9. Suuri Riimikronikka s.22, Ericu Olai p.58. Sen vuoksi Suomesta ei tavata Ruotsin vallan alun jälkeen jälkiä maaorjuudesta eli servitus glebaesta tai muista vastaavista sorron keksinnöistä. Kansakunnan ei ole tarvinnut luopua esi-isiensä viattomista tavoista tai panna syrjään isiensä kieltä, minkä lisäksi se on päinvastoin saanut opetusta kristinuskoonsa ja saanut tuomioistuimia hoitamaan asioitaan. Sen jäseniä ei ole suljettu pois mistään yhteiskunnallisista eduista joillakin nöyryyttävillä määräyksillä. Sen vuoksi se ei ole myöskään uskollisuudessa ja yhteisessä yhteiskuntahengessä luopunut muista kansa-kansalaisistaan tai koskaan tuntenut mitään ärtymystä tahtoakseen erota heistä

On ollut yhtenäinen kohtalo lähes kaikille niille moninaisille haaroille, jotka kuuluvat laajaan suomalaiseen kansanheimoon, etteivät ne ole näytelleet erityisen loistavia osia suurella maailman teatterilla, että ne ovat varhain joutuneet vieraan herruuden alaisiksi ja ettei nykyään niiden joukosta löydy yhtäkään itsenäistä valtiota. Tällainen kohtalo, jonka tämä kansanheimo nyt jakaa monien aiemmin kukoistavien ja hallitsevien kansakuntien perillisten joukossa, ei mitenkään osoita, että suurempi osa yksittäisistä ihmisistä, jotka kuuluvat yhteen, olisi ollut tai on onnettomampi kuin niiden kansakuntien jäsenet, jotka ovat ne alistaneet. Mutta kannattaa yhtä hyvin tutkia, mikä yleinen syy, tai ristiriitaiset tapahtumat, voivat aikaansaada vaikutuksen, joka voisi johtaa vähemmän suotuisaan väärinarviointiin.

Suomalainen kansanheimo, monilta haaroiltaan kiistämättä kaikkein vanhin, ainakin meidän äärimmäisessä ja itäisimmässä Pohjolassamme, oli asumaseutunsa sijainnin takia pitempään eristetty valon häiveestä ja lämmöstä, joka sen eteläisimmille naapureille Kreikasta ja Roomasta vähitellen ja alussa huomaamatta tunkeutui esiin. Näitten jälkimmäisten hajalleen sijoitellut läänit sitä paitsi suosivat leudompaa ilmansuuntaa ja kasvoivat sen vuoksi aiemmin suuremmiksi valtioruumiiksi ja tulivat läheisimmin yhteiskunnallisin sitein yhdistetyiksi; he olivat ehtineet tulla riittävän mahtaviksi ei ainoastaan puolustaakseen itseään vihollisten hyökkäyksiä vastaan vaan myös alistaakseen heikommat kansakunnat, jolloin suomalaiset kansat joko olivat jääneet raakuuteensa tai olivat ottaneet vasta ensi askeleensa sivistyksen tiellä. Sellainen uskonto, joka on monissa suhteissa ihmisille hyvää tekevä, ja joka luonnostaan voimakkaasti työskentelee villiyyttä ja barbariaa vastaan, samoin rakastaa valoa ja sivistystä; oli ehtinyt, vaikkakin jo paljolti turmeltuna ja vierailta lisäyksillä pilattuna, vakiinnuttaa valtansa muualla Pohjolassa, samoin kuin nopeuttaa irtaantumista villeyden tilasta; kun siihen nurkkaukseen, joka suomalaisilla oli hallussaan, tuskin mikään säde oli vielä ehtinyt. Ihmekö tuo, että mahtavat monarkiat, jotka rakentuivat heidän naapurustoonsa, pian nielaisisivat nuo hajanaiset pienet laumat? Germaaniset kansanheimot (joihin ruotsalaiset, norjalaiset, tanskalaiset ja saksalaiset kuuluivat), levittivät valtaansa läntiseltä puolelta Rooman hierarkian rohkaisemina ja tukemina.

Slaavilaiset kansakunnat tunkeutuivat sisään itä- ja eteläpuolelta ja jäljestäpäin merkittäviksi valtioiksi yhdistyneinä, erityisesti valtavan Venäjän vallan alla, kreikkalaisten jonkinlaisella sivistyksellä valistamina, skandinaavisten seikkailijoiden avustamina, alistivat vähitellen väkivallalla tai houkutuksilla lähimmät suomalaiset kansanheimot.⁴⁷⁾ Sillä tavoin nämä kaikki kukistettiin, ennen kuin ne olivat vielä oppineet tuntemaan ja hyödyntämään voimaansa. Mutta he ovat kuitenkin pysyneet omana kansanheimonaan kaikkien näiden vaiheiden aikana: ja enimmiltään olleet sen jälkeen yhtä kuuliaisista ja uskollisista alamaista kuin sitä ennen rauhattomia ja hankalia naapureita. Kun tilaisuus on annettu, he ovat uudessa olotilassaan tarkasti osoittaneet, ettei heiltä puutu sen enemmän rohkeutta kuin lujuttakaan tahi halukkuutta ja lahjoja. Merkittävä osa heistä, joka erilaisten nimien alla kuuluu Ruotsin kruunun alaisuuteen ja on ollut riittävän onnekas ettei sitä ole sorrettu kuten orjia, vaan varjeltu kuin kansalaisia, on erityisesti kaikkina aikoina innollaan ja uskollisuudellaan osoittaneet, että kansa tietää onnensa. Yhdessä ruotsalaisten alamaisten kanssa he ovat jakaneet suojea ja epäsuopeat kohtalot ja näiden jälkimmäisten aikana he eivät ole millään tavalla murtuneet lujuuudessaan. Vaikkakin eri kielellä, he tulkitsevat samoja tunteita kuningasta ja isänmaata kohtaan. Tieteiden ja taiteiden suojelijaa, alamaistensa turvaa, kansansa Isää, jonka huolenpidosta ja suopeudesta he ovat saaneet osakseen useampia todisteita kuin millään muulla aikakaudella, seuraavat heidän toivomuksensa yhtä uskollisesti olipa hän poissa tai läsnä. Millä ilolla he näkisivätkään niin monien veljiensä, jotka ovat kohdanneet vaikeamman kohtalon, jälleen itsensä kanssa yhtäläisiin etuisuuksiin ja yhteiseen onneen yhteen liittyneinä!

47) Joista osan jo aiemmin kauhistuttava mongolien ja tataarien monarkia murskasi ja alisti; mistä huomattava tataarien kielen ja tapojen sekoittuminen, joka heidän keskuudestaan tavataan, on saanut alkunsa.

Käännös: Kari Leinonen ja Martti Linna.